

INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS PAŽEIDIMŲ KELIAMŲ PAVOJAI I IR ŽALA EUROPOJE

Visuomenės informavimo kampanija

2021 m. birželio mėn.

INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS PAŽEIDIMŲ KELIAMŲ PAVOJAI IR ŽALA EUROPOJE

COVID-19 pandemija ir dėl jos išaugę apsipirkimo internetu ir skaitmeninio turinio vartojimo mastai leido iš naujo įvertinti intelektinės nuosavybės teisių (toliau – INT) pažeidimų keliamus pavojus bei žalą ir aiškiai atskleidė vartotojams kylančius pavojus.

Vartotojams sunku atskirti tikras prekes nuo suklastotų, ypač internete. Bendrai imant, 1 iš 3 žmonių (nors kai kuriose šalyse net 1 iš 2) ir vidutiniškai beveik 1 iš 10 europiečių (9 %) teigė, kad jie buvo suklaidinti, kad įsigytų suklastotas prekes. Jiems taip pat sunku atskirti teisėtus skaitmeninio turinio šaltinius nuo neteisėtų¹.

Sparčiai augant prekybai internetu (remiantis Eurostato duomenimis, 2020 m. daugiau kaip 70 % europiečių apsipirko internetu), vis didesnę susirūpinimą vartotojų apsaugos požiūriu kelia netikrumas dėl suklastotų gaminių.

Bendrame Europos Sąjungos intelektinės nuosavybės tarnybos (EUIPO) ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) tyrime apskaičiuota, kad suklastoti gaminiai **sudaro 6,8 % Europos Sąjungos (ES) importo, kurio vertė siekia 121 mlrd. EUR**, ir daro poveikį kiekvienam sektoriui – nuo kosmetikos ir žaislų, vyno ir gėrimų, elektronikos ir drabužių iki pesticidų ir farmacijos produktų.

Globalioje ekonomikoje klastotojai veikia greitai, piktnaudžiaudami šiuolaikiniais logistiniais sprendimais ir teisėtais prekybos lengvinimo mechanizmais, ir ypač klesti tose šalyse, kur trūksta rimtų valdymo standartų. Įrodymai rodo, kad nors nusikaltėliai ir toliau naudojami visomis esamomis transporto rūšimis neteisėtai prekybai, daugiausia prekių kiekio ir vertės požiūriu vis dar konfiskuojama, kai gabenami jūriniai konteineriai. Gabenimas jūriniais konteineriais tebėra pagrindinė suklastotų prekių gabenimo iš Rytų Azijos, ypač iš Kinijos ir Honkongo, priemonė, kuriai tenka 80 % visos suklastotų prekių, konfiskuotų iš konteinerių visame pasaulyje, vertės².

¹ [European Citizens and Intellectual Property, 2020 m. spalio mėn, EUIPO](#)

² [Misuse of Containerised Maritime Shipping \(europa.eu, OECD-EUIPO, Feb. 2021\)](#)

Didelis pavojus piliečiams

Suklastoti gaminiai kelia rimtą pavojų piliečių sveikatai ir saugai, nes jie paprastai neatitinka kokybės ir saugos standartų ir gali turėti pavojingų ingredientų ar sudedamųjų dalių: kokybinė EUIPO analizė parodė³, kad didelį pavojų kelia **pavojingų cheminių medžiagų** poveikis.

Susirūpinimas dėl žalos žmonėms ir aplinkai gaminant, naudojant ir šalinant suklastotus pesticidus ir chemines medžiagas privertė teisėsaugos institucijas koordinuoti periodines masines tarpvalstybines vykdymo užtikrinimo operacijas. Nuo operacijų „Silver Axe“⁴ įgyvendinimo pradžios institucijos konfiskavo 1 222 tonas neteisėtų ir suklastotų pesticidų, herbicidų ir trąšų.

Vertinama, kad pasaulinės prekybos suklastotais farmacijos produktais apimtys siekia **4 mlrd. EUR**⁵. Suklastoti vaistai, kuriais prekiaujama visame pasaulyje, dažniausiai gabenami pasinaudojant pašto ir kurjerių paslaugomis. Per COVID-19 pandemiją susirūpinimas dėl suklastotų gaminių dar labiau padidėjo.

Dėl suklastotų vaistų, pavyzdžiui, antibiotikų ir nuskausminamųjų vaistų, ir kitų vaistinių preparatų, tokių kaip asmeninės apsaugos priemonės ir veido kaukės, platinimo atkreiptas ypatingas dėmesys į šį reiškinį, nes pažeidėjai naudojami žmonių neužtikrintumu dėl naujų gydymo būdų ir vakcinų⁶.

³ [EUIPO DANGEROUS COUNTERFEIT STUDY.docx \(europa.eu, June 2019\)](#)

⁴ Operacija „Silver Axe“ pradėta 2012 m. ir dabar vykdoma beveik 30 valstybių visame pasaulyje, [Operation Silver Axe strikes for the fourth time seizing over 550 tonnes of illegal pesticides | Europol \(europa.eu, Europol\)](#)

⁵ [Trade in Counterfeit Pharmaceutical Products \(OECD-EUIPO, March 2020\)](#)

⁶ [Europol predictions correct for fake COVID-19 vaccines | Europol \(europa.eu\)](#)

Nusikalstamų organizacijų dalyvavimas

Įrodymai vis labiau patvirtina organizuotų nusikalstamų grupuočių dalyvavimą pažeidžiant INT ir ryšį tarp nusikaltimų intelektinės nuosavybės srityje ir kitų nusikaltimų, kaip antai prekybos narkotikais, priverstinio darbo, kibernetinių nusikaltimų, sukčiavimo, dokumentų klastojimo ir pinigų plovimo⁷. Nusikaltimai intelektinės nuosavybės srityje laikomi pelninga veikla, kuriai būdinga didelė investicijų grąža, maža išaiškinimo rizika ir palyginti lengvos baudmės (trumpesnės laisvės atėmimo baudmės, mažesnės baudos), palyginti su kita neteisėta veikla.

Skaitmeninis piratavimas taip pat yra labai pelninga veikla pažeidėjams. Vien interneto protokolo televizijos (IPTV) srityje kasmet iš autorių teises pažeidžiančio skaitmeninio turinio tiekimo ir vartojimo ES gaunama **1 mlrd. EUR neteisėtų pajamų**⁸. Šiomis kūrėjams ir teisėtam verslui kenkiančiomis neteisėtomis paslaugomis 2019 m. ES naudojosi 13,7 mln. žmonių (t. y. 3,6 % ES gyventojų).

Intelektinės nuosavybės pažeidimai socialiniuose tinkluose

Be pavojaus sveikatai ir saugai, suklastotų prekių įsigijimas ir prieiga prie piratinio skaitmeninio turinio dažnai lemia saugumo pažeidimus ir finansinius nuostolius vartotojams, kurie yra aktyvūs interneto parduotuvėse, platformose ir internetinėse prekyvietėse, tačiau taip pat pasiekiami per socialinius tinklus.

Neseniai atlikus analizę⁹, paaiškėjo, kad socialiniais tinklais piktnaudžiaujama klastojimo ir piratavimo tikslais. EUIPO tyrime, peržiūrėjus milijonus viešų diskusijų socialiniuose tinkluose „Facebook“, „Twitter“, „Instagram“ ir „Reddit“, nustatyta, kad trečdalis pokalbių dėl skaitmeninio turinio (35 %) gali būti susiję su piratavimu, o dažniausiai yra aptarinėjami piratinė muzika bei

⁷ [EUROPOL-EUIPO Polycriminality Report 2.docx \(europa.eu\)](#)

⁸ [IPTV Study \(europa.eu\), 2019 m. lapkričio mėn.](#)

⁹ [Monitoring and analysing social media in relation to IP Infringement \(April 2021\)](#)

filmai, ypač tinkluose „Reddit“ ir „Twitter“. Taip pat nustatyta, kad 2020 m. pavasarį prasidėjus pandemijai gerokai padaugėjo su piratavimu susijusių diskusijų. Tyrime taip pat pabrėžta, kad 11 % pokalbių dėl fizinių gaminių taip pat gali būti susiję su klastotėmis.

Intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai kenkia teisėtam verslui, visų pirma MVĮ

Intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai ne tik kenkia vartotojams, bet ir daro didelę žalą ES ekonomikai. Tai daro poveikį teisėtiems ES ūkinės veiklos vykdytojų interesams ir iškreipia konkurencijos sąlygas vidaus rinkoje. Vienuolikoje klastojimo labiausiai pažeidžiamų pagrindinių teisėtose ekonomikos sektorių per metus prarandama 83 mlrd. EUR pardavimo pajamų, netenkama dar 15 mlrd. mokesčių ir socialinio draudimo įmokų, taip pat vertinama, kad dėl klastojimo minėtuose sektoriuose ES kasmet netenkama 670 000 darbo vietų.

Intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai ypač kenkia mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ). Remiantis EUIPO paskelbta MVĮ intelektinės nuosavybės rezultatų suvestine ([IP SME scoreboard](#)), 1 iš 4 mažų įmonių Europoje teigia nukentėjusios nuo intelektinės nuosavybės pažeidimų. 33 % bendrovių, kurioms priklauso intelektinės nuosavybės teisės, pvz., prekių ženklai arba patentai, pranešė apie bendrą apyvartos sumažėjimą, 27 % pranešė apie žalą reputacijai, o 15 % – apie konkurencinio pranašumo praradimą dėl intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų.

Per pandemiją įmonės vis dažniau naudojosi EUIPO sukurtu intelektinės nuosavybės teisių gynimo portalu ([IP Enforcement Portal](#)), kad palengvintų teisių subjektų ir teisėsaugos institucijų (muitinės ir policijos) keitimąsi informacija, o tai rodo, kad bendrovės galėjo patirti daugiau intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų.

Atitinkamai buvo patvirtintas ir teigiamas intelektinės nuosavybės teisių ir ekonominės veiklos rezultatų ryšys, kuris yra ypač stiprus MVĮ atveju¹⁰. INT subjektai pasiekia geresnių rezultatų, palyginti su tokių teisių neturinčiomis įmonėmis. Bendrai paėmus, INT turinčios įmonės pajamos, skaičiuojant vienam darbuotojui, yra maždaug 55 % didesnės nei tokių teisių neturinčių įmonių. Šis

¹⁰ [Firm level IP-contribution study](#), EPT-EUIPO, 2021 m. vasario mėn.

ryšys ypač ryškus MVĮ atveju. MVĮ, kurioms priklauso INT (nors tokių yra mažiau nei 9%), pajamos vienam darbuotojui yra 68 % didesnės nei MVĮ, kurioms INT nepriklauso (įvertinus kitus svarbius veiksnius), be to, jos moka didesnę darbo užmokestį.

Ateityje pramonės šakos, kuriose intensyviai naudojamosi INT, ir konkrečiai MVĮ, kurios diegia naujoves naudodamosi naujomis technologijomis, gali tikėtis svarbaus vaidmens padedant Europos ekonomikai įveikti pandemijos sukeltą krizę.

Neteisėtų verslo modelių supratimas ir tarpininkų įtraukimas siekiant sustiprinti vykdymo užtikrinimą

Geresnis verslo modelių, kuriuos pažeidėjai naudoja siekdami uždirbti pinigų, supratimas padeda pritaikyti ir sustiprinti vykdymo užtikrinimo pastangas, kartu įtraukiant svarbius partnerius į kovą su klastojimu ir piratavimu.

Kadangi intelektinės nuosavybės teisių pažeidimai vis labiau pastebimi interneto aplinkoje, domenų vardai atlieka svarbų vaidmenį daugelyje intelektinės nuosavybės teises pažeidžiančių interneto verslo modelių, kurie daro žalingą poveikį vartotojams, intelektinės nuosavybės savininkams ir visai domenų vardų ekosistemai. Kadangi šiuo metu pasaulyje domenų vardų yra daugiau kaip 375 mln., domenų vardų užėmimas yra rimta problema teisėtiems prekių ženklams ir vartotojams ir gali būti ypač rimta problema MVĮ, kurioms dažnai trūksta išteklių, kad galėtų aktyviai stebėti savo buvimą internete ir nustatyti domenų vardų užėmimą bei apsaugoti savo prekių ženklų reputaciją.

Neseniai EUIPO atlikta analizė¹¹, apimanti 1 000 domenų vardų (panašių vardų ir vardų variantų), susijusių su 20 įtrauktų prekių ženklų, parodė, kad pusė jų kelia įtarimą, t. y. nukreipia į svetaines, kuriose prekiaujama suklastotais produktais.

EUIPO išanalizavo¹² gerąją registruotojų ir registruojamųjų praktiką siekiant užkirsti kelią piktnaudžiavimui domenų vardais INT pažeidžiančioje veikloje, pavyzdžiui, tinkamų sąlygų rengimą, naudojimosi

¹¹ [Focus on Cybersquatting: Monitoring and Analysis \(May 2021\)](#)

¹² [2021 Discussion Paper on Domain Names FullR_en.pdf \(europa.eu, EUIPO, March 2021\)](#)

atstovavimo paslaugomis apribojimus, ir sistemų stiprinimą, siekiant patikrinti registruotojo tapatybę, nustatyti piktnaudžiavimą registruojant domenų ir imtis atitinkamų priemonių.

Kai kurie registrai, bendradarbiaudami su viešosios valdžios arba teisėsaugos institucijomis, taip pat įdiegė perspėjimo ir pašalinimo procedūras, skirtas domenams su neteisėtu turiniu. Be to, jie bendradarbiauja su intelektinės nuosavybės savininkais ir teisėsaugos institucijomis, dalydamiesi žvalgybos informacija ir ribodami intelektinės nuosavybės teises pažeidžiantį domenų vardų naudojimą.

EUIPO taip pat išnagrinėjo socialinių tinklų naudojimą pažeidžiant INT, pavyzdžiui, priglobiant INT pažeidžiantį turinį, jį transliuojant internetu ar pateikiant nuorodas į jį arba reklamuojant tokio pobūdžio turinį socialiniuose tinkluose, taip pat bendraujant viešose ir uždaroje grupėse siekiant sužlugdyti intelektinės nuosavybės teisių gynimo priemones.

Nustatoma intelektinės nuosavybės teisių pažeidimų prevencijos ir ištaisymo geroji praktika.

Bendradarbiavimas su tarpininkais

Be tradicinių teisėsaugos institucijų (policijos, muitinės), kurios yra svarbios ginant INT, vis svarbesnį vaidmenį atlieka ir kiti subjektai, įskaitant visų pirma tarpininkus, kurių teisėtomis paslaugomis piktnaudžiauja pažeidėjai ir kurie dažnai yra pirmoji instancija, į kurią gali kreiptis teisių subjektai, bandantys nutraukti pažeidimą.

Elektroninės prekyvietės atveria daug naujų galimybių teisėtiems pardavėjams įeiti į naujas rinkas ir pasiekti vartotojus. Tačiau jomis taip pat galima piktnaudžiauti prekiaujant suklastotomis prekėmis.

Daugelyje didelių elektroninių prekyviečių jau veikia programos, skirtos padėti teisių subjektams pranešti apie intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus savo platformose. Daugelis teisių subjektų gali nežinoti apie esamas programas arba jiems gali sukelti sunkumų poreikis pakartotinai teikti informaciją skirtingose platformose. Daugelis platformų nežino arba negali lengvai patikrinti, ar jos bendrauja su teisėtu intelektinės nuosavybės savininku, kai joms pateikiama informacija apie intelektinės nuosavybės teisių pažeidimus jų prekyvietėse. Todėl EUIPO rengia integruotą saugią internetinę paslaugą, kad palengvintų šį intelektinės nuosavybės teisių subjektų ir elektroninių

prekyviečių bendradarbiavimą, nustatydamą ir šalinamą intelektinės nuosavybės teises pažeidžiančius sąrašus intelektinės nuosavybės teisių gynimo portale.

Atsižvelgiant į technologijų pažangą, e. prekybos ir virtualių prekyviečių plėtrą ir naujus verslo modelius, sparčiai keičiančius ekonominę ir socialinę aplinką, reikia pritaikyti daugelį aspektų, susijusių su INT registravimu, naudojimu ir gynimu.

Naujosios technologijos ir INT gynimas

Technologijos siūlo daugybę sprendimų nuosavybės teisėms ir teisėtoms tiekimo grandinėms apsaugoti. Tačiau kovos su klastojimu technologijų rinka yra plati ir sudėtinga. Technologijos sparčiai vystosi, o informacija apie jas nėra lengvai prieinama.

Siekiant padėti įmonėms kuo geriau apsisaugoti nuo padirbinėjimo, pasinaudojant įvairiais prieinamais techniniais sprendimais, išleistas Kovos su klastojimu technologijų vadovas¹³, kuriame įmonės supažindinamos su pagrindinėmis kovos su klastojimu technologijomis, įskaitant elektroninio atpažinimo arba sekimo prietaisus, produktų arba pakuočių žymėjimo būdus ir kitas chemines, fizines, mechanines ir skaitmenines priemones. Jame pateikti ekonomiškiausi ir praktiškiausi INT apsaugos būdai, aiškiai aprašyti įgyvendinimo reikalavimai ir sąnaudos. Remiantis šiuo vadovu, turi būti sukurta speciali paieškos priemonė, padedanti įmonėms nustatyti jų verslui tinkamiausius kovos su klastojimu sprendimus.

Be to, nagrinėjama galimybė panaudoti blokų grandinės technologijas siekiant užtikrinti, kad logistikos bendrovės arba teisėsaugos institucijos (pavyzdžiui, muitinė importo atveju) galėtų atpažinti originalius (autentiškus) produktus bet kurioje tiekimo grandinės vietoje. Numatoma suprojektuoti ir įdiegti atvirą ir sąveikią infrastruktūrą (t. y. galinčią prisijungti prie esamų bendrovių sekimo priemonių ir vykdymo užtikrinimo rizikos analizės sistemų), kuri taip pat būtų susieta su intelektinės nuosavybės teisių gynimo portalu ([IP Enforcement Portal](#)).

¹³ [2021 Anti Counterfeiting Technology Guide en.pdf \(europa.eu, EUIPO, Feb. 2021\)](#)

Dėl INT pažeidimų ne tik kyla socialinė žala, žala aplinkai ir ekonomikai, bet ir gali būti prarasta reputacija, pakenkta inovacijoms, kūrybiškumui bei investicijoms į mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą.

Ši sunki krizė neabejotinai išryškino poreikį parengti tvarius sprendimus, nustatant geriausią praktiką ir naudojant naujas technologijas kovoje su nusikalstamomis organizacijomis, kurios gamina, platina ir parduoda suklastotas prekes ir piratinį skaitmeninį turinį. Kovoje su šia grėsme taip pat labai svarbu vykdyti veiksmingas visuomenės informavimo kampanijas.

Siekiant šio tikslo labai svarbu stiprinti visų valstybinių ir privačių suinteresuotųjų šalių bendradarbiavimą visame pasaulyje. Nusikaltimai intelektinės nuosavybės srityje turėtų vėl tapti Europos prioritetu kovojant su tarptautiniu nusikalstamumu.

Be to, tarptautiniu lygmeniu turi būti toliau dedamos pastangos gerinti intelektinės nuosavybės teisių apsaugą ir gynimą trečiojoje valstybėje, visų pirma Kinijoje, Lotynų Amerikoje, Pietryčių Azijoje ir Afrikoje, vykdamas EUIPO įgyvendinamas bendradarbiavimo programas, taip sprendžiant klastočių problemą jų galimo šaltinio vietoje.

INTELEKTINĖS NUOSAVYBĖS PAŽEIDIMŲ KELIAMI PAVOJAI I IR ŽALA EUROPOJE